

Abstract

PhD Dissertation by Yin Huahua

**Topic: Development of Ecotourism in National Parks of China and the
Kyrgyz Republic**

**Academic Advisor: Candidate of Economic Sciences, Associate
Professor Dooranov A.P.**

Relevance of the Research Topic

Ecotourism has become a major direction in international tourism in the 21st century. In recent years, it has been the fastest-growing segment of the global tourism industry, with an annual growth rate of 25-30%. As tourists become more environmentally conscious, the focus of tourism has shifted from the “3S” (sun, sea, sand) to the “3N” (nature, nostalgia, nirvana), transitioning from physical pleasure to spiritual satisfaction. Ecotourism has thus become a crucial component of global tourism activities.

In China, ecotourism is developing rapidly, expanding in scale and influence. It is diversifying from nature-based experiences to a broader range of tourism products. With strong local community involvement, it has received substantial support from both residents and government authorities. According to reports, China has developed ecotourism in 563 nature reserves, each receiving an average of over 220,000 visitors annually and generating total annual revenue of more than 22.8 billion yuan. The 13th Five-Year Plan and the National Ecotourism Development Plan (2016-2025) aim to further standardize and support ecotourism. Since the 18th National Congress of the Communist Party of China, ecotourism has been a key strategy for balancing resource conservation and rural development.

Globally, ecotourism supports the development of national parks, promoting ecological sustainability and coordination among stakeholders. National parks aim to balance nature conservation and public welfare, contributing to China’s ecological civilization strategy and the “Beautiful China” initiative. Since the 1980s, China has integrated ecotourism into its national park system, officially establishing five

national parks in 2021. The Interim Measures for the Administration of National Parks in 2022 reinforced ecotourism as a key element of park management. As China develops its national park system, it seeks an appropriate ecotourism model. The Kyrgyz Republic, rich in ecotourism resources and strategically located in Central Asia, faces challenges in developing its national parks due to economic constraints, despite its potential and the influence of the Belt and Road Initiative.

The purpose of this study is to examine the development of ecotourism in the national parks of China and the Kyrgyz Republic. By analyzing the evolution of national park and ecotourism concepts in both countries, the study explores development positioning, implementation frameworks, current conditions, and recommendations for the sustainable development of ecotourism in national parks. The ultimate goal is to achieve nature conservation and sustainable development while enhancing the tourist experience and economic benefits. Ultimately, the study aims to contribute to the advancement of tourism and economic development in Central Asia.

Relevance to Major Scientific Projects and Key Research Works

This dissertation is closely related to the coordinated integration of national ecological protection and tourism development in China and the Kyrgyz Republic. It aligns with the 14th Five-Year Plan for National Economic and Social Development of the People's Republic of China and Long-term Goals for 2035, which emphasizes improving the nature reserve system centered around national parks, strengthening ecosystem protection and restoration, and promoting ecotourism and the "green" industry.

Since 2015, China has been promoting pilot programs for its national park system, establishing several pilot parks. Notably, some national parks, such as Qilian Mountains and Sanjiangyuan (Three Rivers Source), participate in environmental and nature conservation cooperation under the Belt and Road Initiative, creating opportunities for cross-border ecotourism development. Environmental protection efforts and national park construction in these regions serve as models for green

economic development and international ecological cooperation between China and Kyrgyzstan.

In December 2024, the Kyrgyz Republic launched its Tourism Sustainable Development Plan until 2030, which outlines nine priority areas. Among them, significant attention is given to the protection and development of historical and cultural heritage, the natural environment, and ecological balance. This demonstrates the high level of importance and strategic approach that both China and Kyrgyzstan place on developing ecotourism in national parks.

Research Objectives and Tasks

The goal of this study is to develop strategic recommendations for cooperation in the field of ecotourism in the national parks of China and the Kyrgyz Republic.

Based on this objective, the main research tasks are:

1. Develop a theoretical foundation to justify the need for sustainable ecotourism development in the national parks of China and Kyrgyzstan.
2. Conduct a comparative analysis of the current state and challenges of ecotourism in both countries, identifying similarities and differences.
3. Develop a comprehensive evaluation system that includes environmental, economic, and developmental potential aspects.
4. Propose policy recommendations to government agencies for promoting sustainable ecotourism in national parks.
5. Formulate strategic measures to enhance bilateral cooperation in the field of ecotourism.

Research Object and Subject

Research Object: The ecotourism system in the national parks of China and Kyrgyzstan, including its current state, challenges, and potential for sustainable development.

Research Subject: The process of sustainable development of national parks in China and Kyrgyzstan, considering their respective national conditions.

Scientific Novelty

The scientific novelty of the research is reflected in the following points:

1. Development of a comprehensive theoretical framework for sustainable ecotourism development in national parks, providing a new theoretical foundation for related research.

2. A comparative analysis of the current state, challenges, similarities, and differences in ecotourism development in the national parks of the two countries from an intergovernmental perspective, offering a new paradigm for transboundary ecotourism cooperation research.

3. Establishment of a comprehensive evaluation system covering environmental, economic, and developmental potential aspects, providing a scientific tool for assessing sustainable ecotourism development.

4. Development of policy recommendations and management plans to promote sustainable ecotourism development in the national parks of China and Kyrgyzstan.

5. Exploration of ecotourism cooperation strategies between China and Kyrgyzstan, proposing innovative approaches and models for cross-border ecotourism and international environmental cooperation.

Practical Significance

1. The study provides a scientific basis for national park management and ecotourism development in both countries, assisting governments in policy-making.

2. The proposed policy recommendations contribute to sustainable ecotourism development, reducing environmental degradation.

3. The developed cooperation strategies provide practical approaches for ecotourism collaboration between China and Kyrgyzstan, strengthening bilateral tourism ties.

4. Ecotourism development fosters local economic growth and community well-being by creating jobs and generating income sources.

Economic Significance

1. The research supports the development of the “green” economy and environmentally-oriented industries, enhancing the economic efficiency of the ecotourism sector.

2. Sustainable ecotourism development creates local jobs and provides new income sources.

3. The study attracts external investment for bilateral ecotourism cooperation, promoting infrastructure development.

4. Through cooperation, the research contributes to regional economic integration, strengthening economic connectivity and competitiveness.

Key Findings Defended

1. Sustainable ecotourism in national parks serves as a dual driver for environmental protection and economic growth.

2. The current state and challenges of ecotourism in China and Kyrgyzstan highlight significant differences, requiring country-specific strategies.

3. A comprehensive evaluation system is crucial for achieving sustainable ecotourism development.

4. Policy recommendations and development strategies lay a solid foundation for ecotourism governance.

5. Cross-border ecotourism cooperation is a strategic pathway for sustainable ecotourism development.

Personal contribution of the applicant

Theoretical framework: A comprehensive theoretical framework for ecotourism in national parks has been developed, including key concepts such as sustainability and stakeholder engagement. **Methodological innovations:** A new ecotourism assessment system based on the Hierarchy Analysis (AHP) method has been created, which has improved the assessment of the impact of ecotourism. **Empirical studies:** Empirical studies of ecotourism in national parks of China and the Kyrgyz Republic have been conducted, providing data-based analysis for practical implementation and evaluation of results. **Practical recommendations:** Practical strategies have been developed to promote ecotourism, including

international cooperation, joint development of tourism products and management training. **Integration of disciplines:** Applied theories and methods from environmental sciences, economics, sociology and tourism management, which allowed us to present a holistic view of the sustainability of ecotourism and its impact.

Approbation of research results

The results of the study were presented at an International scientific and Practical conference at the Zhusup Balasagyn Kyrgyz National University (Bishkek, August 2023). On August 30, 2024, the results of this dissertation were discussed at an extended meeting of the Management program. Some of the findings have been published in internationally recognized journals such as Financial & Credit Activity: Problems of Theory & Practice and Multidisciplinary Science Journal.

Publication of dissertation results

Based on the main content of the dissertation, three scientific articles have been published, all in internationally recognized journals. Two of them are indexed in the Scopus database, and one is published in the journal of the Zhusup Balasagyn Kyrgyz National University.

The structure and scope of the dissertation

The dissertation consists of an introduction, three chapters, a conclusion, and a list of references. The total volume of the dissertation is 128 pages, including 34 tables, 22 figures and 115 literature sources.

Абстракт

PhD диссертации Инь Хуахуа

Тема: «Развитие экотуризма в национальных парках Китая и Кыргызской Республики»

**Научный руководитель: кандидат экономических наук, доцент,
Дооранов А.П.**

Актуальность темы исследования

Экотуризм стал основным направлением международного туризма в 21 веке. В последние годы экотуризм является самым быстрорастущим сегментом мировой индустрии туризма с ежегодными темпами роста от 25 до 30 %. По мере роста экологической сознательности туристов фокус туризма сместился с «3S» (солнце, море, песок) на «3N» (природа, ностальгия, нирвана), перейдя от физического удовольствия к духовному удовлетворению. Экотуризм стал очень важным компонентом глобальной туристической деятельности.

В Китае экотуризм развивается быстрыми темпами, его масштабы и влияние становятся все более заметными. Он диверсифицируется от природных впечатлений до более широкого спектра продуктов. Подчеркивая вовлеченность местных жителей, он получил значительную поддержку со стороны жителей и правительств. Согласно отчетам, в Китае экотуризм развит в 563 заповедниках, каждый из которых ежегодно посещают в среднем более 220 000 человек, а общий годовой доход составляет более 22,8 миллиарда юаней. 13-й пятилетний план Китая и «Национальный план развития экотуризма (2016-2025 гг.)» направлены на дальнейшую стандартизацию и поддержку экотуризма. После 18-го Всекитайского съезда экотуризм стал ключевой стратегией, позволяющей сбалансировать сохранение ресурсов и развитие сельских районов.

Во всем мире экотуризм поддерживает развитие национальных парков, способствуя экологической устойчивости и координации действий

заинтересованных сторон. Национальные парки стремятся обеспечить баланс между сохранением природы и благосостоянием населения, способствуя развитию китайской экологической цивилизации и стратегии «Красивый Китай». С 1980-х годов Китай интегрирует экотуризм в систему национальных парков, официально создав пять национальных парков в 2021 году. Временные меры по управлению национальными парками в 2022 году укрепили экотуризм в качестве важного элемента управления парками. Развивая систему национальных парков, Китай ищет подходящую модель экотуризма. Кыргызская Республика, богатая экотуристическими ресурсами и стратегически расположенная в Центральной Азии, сталкивается с проблемами в развитии национальных парков из-за экономических ограничений, несмотря на свой потенциал и влияние инициативы «Пояс и путь».

Цель данного исследования - изучить развитие экотуризма в национальных парках Китая и Кыргызской Республики. На основе анализа эволюции концепций создания национальных парков и экотуризма в обеих странах рассматривается позиционирование развития, рамки реализации, текущее состояние и рекомендации по развитию экотуризма в национальных парках в Китае и Кыргызской Республике с целью достижения сохранения природы и устойчивого развития, а также обеспечения лучшего туристического опыта и экономической выгоды. В конечном счете, он стремится внести вклад в развитие туризма и экономического развития в Центральной Азии.

Связь темы диссертации с крупными научными проектами и ключевыми исследовательскими работами

Тема данной диссертации тесно связана с достижением согласованной интеграции национальной экологической защиты и развития туризма в КНР и Кыргызской Республике. Данная работа тесно связана с «14-м пятилетним планом национального экономического и социального развития Китайской Народной Республики и долгосрочными целями до 2035 года», в котором

особое внимание уделяется совершенствованию заповедной системы с центром в национальных парках, усилению защиты и восстановления экосистем, а также развитию экотуризма и «зеленой» индустрии.

Кроме того, с 2015 года Китай продвигает пилотные программы системы национальных парков, создав несколько пилотных национальных парков. Примечательно, что некоторые национальные парки, такие как горы Цилян и Саньцзяньюань (Источник трех рек), участвуют в экологическом и природоохранном сотрудничестве в рамках «Инициативы пояса и пути», создавая возможности для развития трансграничного экотуризма. Усилия по защите окружающей среды и строительство национальных парков в этих регионах служат моделями для развития зеленой экономики и международного экологического сотрудничества между Китаем и Кыргызстаном.

В декабре 2024 года Кыргызская Республика запустила «План устойчивого развития туризма до 2030 года», в котором обозначены девять приоритетных направлений развития. Среди них особое внимание уделяется защите и развитию исторического и культурного наследия, природной среды и экологического баланса. Это наглядно демонстрирует высокий уровень важности и стратегический подход, который правительства Китая и Кыргызстана придают развитию экотуризма в национальных парках.

Цель и задачи исследования

Цель данного исследования состоит в разработке стратегических рекомендаций по развитию сотрудничества в области экотуризма в национальных парках Китая и Кыргызской Республики.

Исходя из поставленной цели, основными исследовательскими задачами данной диссертации являются следующие:

1. Разработать теоретическую базу для обоснования необходимости устойчивого развития экотуризма в национальных парках Китая и Кыргызской Республики.

2. Провести сравнительный анализ текущего состояния и проблем экотуризма в обеих странах, выявив сходства и различия.

3. Разработать систему индексов комплексной оценки, включающую экологические, экономические аспекты и потенциал развития.

4. Предложить политические рекомендации отраслевым государственным органам по содействию устойчивому развитию экотуризма в национальных парках обеих стран.

5. Сформулировать стратегические меры по расширению двустороннего сотрудничества в области экотуризма.

Объект исследования

Объектом исследования является система экотуризма в национальных парках Китая и Кыргызской Республики, включая её текущее состояние, проблемы и потенциал для устойчивого развития.

Предмет исследования

Предмет исследования выступает процесс устойчивого развития национальных парков Китая и Кыргызской Республики с учетом реальных национальных условий.

Научная новизна, нашла отражения в следующих положениях:

1. Разработана комплексная теоретическая база для устойчивого развития экотуризма в национальных парках Китая и Кыргызской Республики, что обеспечивает новое теоретическое обоснование для связанных областей исследований.

2. Проведен анализ текущего состояния, вызовов, а также сходств и различий в развитии экотуризма в национальных парках двух стран с точки зрения межгосударственного сравнительного подхода, что предлагает новый парадигмальный подход для исследований трансграничного сотрудничества в области экотуризма.

3. Построена комплексная система оценки, охватывающая экологические, экономические аспекты и потенциал развития,

предоставляющая научный инструмент для оценки устойчивого развития экотуризма в национальных парках.

4. Разработаны политические рекомендации и планы управления для содействия устойчивому развитию экотуризма в национальных парках Китая и Кыргызской Республики.

5. Изучены стратегии сотрудничества в области экотуризма между Китаем и Кыргызстаном, предлагая инновационные подходы и модели для трансграничного развития экотуризма и международного экологического сотрудничества.

Практическая значимость полученных результатов

1. Исследование предоставляет научную основу для государственного управления национальными парками и развития экотуризма в обеих странах, способствуя разработке эффективных политик правительствами КНР и Кыргызской Республики.

2. Предложенные политические рекомендации способствуют устойчивому развитию экотуризма в национальных парках, помогая снизить экологическую деградацию.

3. Разработанные стратегии сотрудничества предлагают практические пути для взаимодействия в области экотуризма между Китаем и Кыргызстаном, укрепляя двустороннее туристическое сотрудничество.

4. Развитие экотуризма способствует местному экономическому росту и благосостоянию сообществ, увеличивая количество рабочих мест и источников дохода местного населения.

Экономическая значимость полученных результатов

1. Исследование поддерживает развитие «зеленой» экономики и экологически ориентированных отраслей, усиливая экономическую эффективность сектора экотуризма.

2. Устойчивое развитие экотуризма создаёт местные рабочие места и предоставляет новые источники дохода.

3. Результаты исследования привлекают внешние инвестиции для двустороннего сотрудничества в сфере экотуризма, способствуя развитию инфраструктуры.

4. Посредством сотрудничества исследование способствует региональной экономической интеграции, укрепляя экономическую взаимосвязанность и конкурентоспособность.

Основные положения выносимые на защиту:

1. Устойчивое развитие экотуризма в национальных парках выступает двойным двигателем для охраны окружающей среды и экономического роста. В Китае и Кыргызстане национальные парки, являясь ключевыми зонами экологической защиты, могут достигать баланса между сохранением природы и экономической выгодой через развитие экотуризма, способствуя таким образом региональному устойчивому развитию.

2. Текущее состояние и вызовы экотуризма в национальных парках Китая и Кыргызстана демонстрируют значительные различия. Несмотря на схожие экологические и туристические вызовы, между странами наблюдаются значительные расхождения в области политической поддержки, управления ресурсами, развития инфраструктуры и зрелости туристического рынка, что требует разработки индивидуализированных стратегий.

3. Построение комплексной системы оценки является ключом к достижению устойчивого развития экотуризма. В рамках исследования предложена трёхмерная система оценки, охватывающая экологические, экономические аспекты и потенциал развития, которая служит научным инструментом для оценки устойчивости и предоставляет количественную основу для разработчиков политики.

4. Предложенные рекомендации по развитию экотуризма в национальных парках обеих стран создают прочную основу для принятия решений в области управления экологическим туризмом. Для Китая выделены пять ключевых направлений: определение целей развития, содействие интеграции культуры и туризма, создание комплексной правовой и

нормативной базы, разработка научно обоснованной системы интерпретации и образования, а также повышение участия местных сообществ для обеспечения справедливого распределения выгод. Для Кыргызстана рекомендовано совершенствование национальной законодательной базы, модернизация инфраструктуры, внедрение инноваций в туристические продукты и услуги, а также увеличение инвестиций в национальные парки.

5. Трансграничное сотрудничество в области экотуризма является стратегическим путём для содействия устойчивому развитию экотуризма в национальных парках обеих стран. В рамках инициативы «Один пояс, один путь» Китай и Кыргызстан могут укрепить сотрудничество в области экотуризма через совместное использование ресурсов, координацию политики и интеграцию рынков, что позволит достичь взаимных целей устойчивого развития.

Личный вклад соискателя

Теоретическая база: Разработана комплексная теоретическая основа для экотуризма в национальных парках, включающая ключевые концепции, такие как устойчивость и вовлечение заинтересованных сторон.

Методологические инновации: Создана новая система оценки экотуризма на основе метода анализа иерархий (АИР), что улучшило оценку влияния экотуризма.

Эмпирические исследования: Проведены эмпирические исследования экотуризма в национальных парках Китая и Кыргызской Республики, обеспечившие анализ, основанный на данных, для практической реализации и оценки результатов.

Практические рекомендации: Разработаны практические стратегии для продвижения экотуризма, включая международное сотрудничество, совместную разработку туристических продуктов и обучение в сфере управления.

Интеграция дисциплин: Применены теории и методы из экологических наук, экономики, социологии и управления туризмом, что позволило представить целостный взгляд на устойчивость экотуризма и его воздействие.

Апробация результатов исследования

Результаты исследования были представлены на Международной научно-практической конференции в Кыргызском национальном университете имени Жусупа Баласагына (Бишкек, август 2023 года). 30 августа 2024 года результаты данной диссертации были обсуждены на расширенном заседании программы Менеджмент. Некоторые выводы были опубликованы в международных признанных журналах, таких как *Financial & Credit Activity: Problems of Theory & Practice* и *Multidisciplinary Science Journal*.

Публикации результатов диссертации

На основе основного содержания диссертации опубликовано три научные статьи, все в международных признанных журналах. Две из них индексируются в базе данных Scopus, а одна опубликована в журнале Кыргызского национального университета имени Жусупа Баласагына.

Структура и объем диссертации

Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения и списка использованной литературы. Общий объем диссертации составляет 128 страниц, включая 34 таблицы, 22 рисунка и 115 источников литературы.

Төмөндө диссертациянын кыргыз тилиндеги толук котормосу берилет.

Инь Хуахуанын PhD диссертациясынын абстракты

Тема: «Кытай жана Кыргыз Республикасынын улуттук парктарында экотуризмди өнүктүрүү»

**Илимий жетекчи: экономика илимдеринин кандидаты, доцент
Дооранов А.П.**

Изилдөөнүн темасынын актуалдуулугу

Экотуризм 21-кылымда эл аралык туризмдин негизги багытына айланды. Акыркы жылдарда экотуризм дүйнөлүк туризм индустриясынын эң тез өнүгүп жаткан сегменти болуп саналат, жылдык өсүү темпи 25-30% түзөт. Туристтердин экологиялык санасынын өсүшү менен туризмдин багыты «3S» (күн, деңиз, кум) дан «3N» (табият, ностальгия, нирвана) га өтүп, физикалык ырахаттан руханий канааттандырууга өттү. Экотуризм дүйнөлүк туристтик ишмердүүлүктүн өтө маанилүү компонентине айланды.

Кытайда экотуризм тез өнүгүп жатат, анын көлөмү жана таасири көбүрөөк байкала баштады. Ал табигый таасирден алып кеңири продукциялардын ассортиментине чейин ар түрдүүлөнгөн. Жергиликтүү калктын катышуусун баса көрсөтүү менен, ал калктан жана өкмөттөрдөн чоң колдоо алды. Отчетторго ылайык, Кытайда 563 корукта экотуризм өнүгүп, ар бирине жылына орточо 220 000ден ашык киши келип, жылдык киреше 22,8 миллиард юандан ашык түзөт. Кытайдын 13-беш жылдык планы жана «Экотуризмди өнүктүрүүнүн Улуттук планы (2016-2025)» экотуризмди андан ары стандартташтырууга жана колдоого багытталган. 18-Бүткүл Кытайлык съездден кийин экотуризм ресурстарды коргоо жана айыл өрөөндөрдү өнүктүрүүнү балансташтыруунун негизги стратегиясына айланды.

Бүткүл дүйнө жүзү боюнча экотуризм улуттук парктарды өнүктүрүүнү колдоп, экологиялык туруктуулукту жана тараптардын аракеттерин координациялоого жардам берет. Улуттук парктар табиятты коргоо менен калктын жакшы болушунун ортосундагы балансты камсыз кылууга умтулуп,

Кытайдын экологиялык цивилизациясын жана «Сулуу Кытай» стратегиясын өнүктүрүүгө көмөктөшөт. 1980-жылдардан бери Кытай экотуризмди улуттук парктар системасына интеграциялап, 2021-жылы расмий түрдө беш улуттук парк түзгөн. 2022-жылдагы «Улуттук парктарды башкаруунун убактылуу чаралары» экотуризмди парктарды башкаруунун маанилүү элементи катары бекемдеди. Улуттук парктар системасын өнүктүрүү менен Кытай экотуризмдин ылайыктуу моделин издеп жатат. Борбор Азияда стратегиялык жайгашкан жана экотуристтик ресурстарга бай Кыргыз Республикасы экономикалык чектөөлөргө байланыштуу улуттук парктарды өнүктүрүүдө көйгөйлөргө дуушар болуп жатат, бирок «Белби-Жол» демилгесинин потенциалы жана таасири бар.

Бул изилдөөнүн максаты – Кытай жана Кыргыз Республикасынын улуттук парктарындагы экотуризмдин өнүгүшүн изилдөө. Эки өлкөдөгү улуттук парктарды түзүү жана экотуризм концепцияларынын эволюциясын талдоо негизинде, табиятты коргоо жана туруктуу өнүгүүнү камсыз кылуу, ошондой эле мыкты туристтик тажрыйба жана экономикалык пайда алуу үчүн Кытай жана Кыргыз Республикасынын улуттук парктарындагы экотуризмдин өнүгүүсүнүн позициясы, ишке ашыруу чектери, учурдагы абалы жана өнүгүү сунуштары каралат. Акырында, ал Борбор Азиядагы туризмди жана экономикалык өнүгүүнү өнүктүрүүгө салым кошууга умтулат.

Диссертациянын темасынын ири илимий долбоорлор жана негизги изилдөө иштери менен байланышы

Бул диссертациянын темасы КЭРде жана Кыргыз Республикасында улуттук экологиялык коргоонун жана туризмди өнүктүрүүнүн макулдашылган интеграциясына жетишүү менен тыгыз байланышта. Бул иш "Кытай Эл Республикасынын Улуттук экономикалык жана социалдык өнүгүүсүнүн 14-беш жылдык планы жана 2035-жылга чейинки узак мөөнөттүү максаттары" менен тыгыз байланышта, анда улуттук парктарда борбору бар корук системасын өркүндөтүүгө, экосистемаларды коргоону жана калыбына

келтирүүнү күчөтүүгө, ошондой эле экотуризмди жана "жашыл" индустрияны өнүктүрүүгө өзгөчө көңүл бурулат.

Мындан тышкары, Кытай 2015-жылдан бери улуттук парк тутумунун пилоттук программаларын жайылтып, бир нече пилоттук улуттук парктарды түздү. Белгилей кетчү нерсе, Цилян жана Сяньцзянюань тоолору (үч дарыянын булагы) сыяктуу кээ бир улуттук парктар "алкак жана жол демилгесинин" алкагында экологиялык жана жаратылышты коргоо кызматташтыгына катышып, чек арадагы экотуризмди өнүктүрүү үчүн мүмкүнчүлүктөрдү түзүшөт. Курчап турган чөйрөнү коргоо боюнча аракеттер жана бул аймактарда улуттук парктарды куруу Кытай менен Кыргызстандын ортосундагы жашыл экономиканы жана эл аралык экологиялык кызматташтыкты өнүктүрүүгө үлгү болот.

2024-жылдын декабрында Кыргыз Республикасы өнүгүүнүн тогуз артыкчылыктуу багыттарын белгилеген "туризмди 2030-жылга чейин туруктуу өнүктүрүү планын" ишке киргизди. Алардын катарында тарыхый жана маданий мурастарды, жаратылыш чөйрөсүн жана экологиялык тең салмактуулукту коргоого жана өнүктүрүүгө басым жасалат. Бул кытай жана Кыргызстан өкмөттөрү улуттук парктарда экотуризмди өнүктүрүүгө берип жаткан стратегиялык мамиленин маанилүүлүгүн жана жогорку деңгээлин ачык көрсөтүп турат.

Изилдөөнүн максаты жана милдеттери

Бул изилдөөнүн максаты Кытай жана Кыргыз Республикасынын Улуттук парктарында экотуризм жаатында кызматташтыкты өнүктүрүү боюнча стратегиялык сунуштарды иштеп чыгуу болуп саналат.

Коюлган максаттан улам, бул диссертациянын негизги изилдөө милдеттери төмөнкүлөр болуп саналат::

1. Кытайдын жана Кыргыз Республикасынын Улуттук парктарында экотуризмди туруктуу өнүктүрүү зарылдыгын негиздөө үчүн теориялык базаны иштеп чыгуу.

2. Окшоштуктарды жана айырмачылыктарды аныктоо менен эки өлкөнүн учурдагы абалы жана экотуризм маселелери боюнча салыштырмалуу талдоо жүргүзүү.

3. Экологиялык, экономикалык аспектилерди жана өнүгүү потенциалын камтыган комплекстүү баалоо индекстеринин системасын иштеп чыгуу.

4. Эки өлкөнүн улуттук парктарында экотуризмди туруктуу өнүктүрүүгө көмөктөшүү боюнча тармактык мамлекеттик органдарга саясий сунуштарды сунуштоо.

5. Экотуризм жаатында эки тараптуу кызматташтыкты кеңейтүү боюнча стратегиялык чараларды иштеп чыгуу.

Изилдөө объектиси

Изилдөөнүн объектиси болуп Кытайдын жана Кыргыз Республикасынын Улуттук парктарындагы экотуризм системасы, анын ичинде анын учурдагы абалы, көйгөйлөрү жана туруктуу өнүгүү үчүн потенциалы эсептелет.

Изилдөө предмети

Кытай жана Кыргыз Республикасынын Улуттук парктарын реалдуу улуттук шарттарды эске алуу менен туруктуу өнүктүрүү процесси изилдөөнүн предмети болуп саналат.

Илимий жаңылык, төмөнкү жоболордо чагылдырылган:

1. Кытайдын жана Кыргыз Республикасынын Улуттук парктарында экотуризмди туруктуу өнүктүрүү үчүн комплекстүү Теориялык база иштелип чыкты, бул изилдөөнүн байланышкан тармактары үчүн жаңы теориялык негиздемени камсыз кылат.

2. Мамлекеттер аралык Салыштырма мамиле көз карашынан алганда эки өлкөнүн улуттук парктарында экотуризмди өнүктүрүүдөгү учурдагы абалга, чакырыктарга, ошондой эле окшоштуктарга жана айырмачылыктарга талдоо жүргүзүлдү, бул экотуризм жаатында трансчек аралык кызматташтыкты изилдөө үчүн жаңы парадигматикалык ыкманы сунуш кылат.

3. Улуттук парктарда экотуризмди туруктуу өнүктүрүүнү баалоо үчүн илимий инструментти камсыз кылган, экологиялык, экономикалык аспектилерди жана өнүгүү потенциалын камтыган комплекстүү баалоо системасы түзүлдү.

4. Кытайдын жана Кыргыз Республикасынын Улуттук парктарында экотуризмди туруктуу өнүктүрүүгө көмөктөшүү үчүн саясий сунуштар жана башкаруу пландары иштелип чыкты.

5. Экотуризмди трансчек аралык өнүктүрүү жана эл аралык экологиялык кызматташтык үчүн инновациялык ыкмаларды жана моделдерди сунуштоо менен Кытай менен Кыргызстандын ортосундагы экотуризм жаатындагы кызматташтыктын стратегиялары изилденди.

Алынган жыйынтыктардын практикалык мааниси

1. Изилдөө КЭР жана Кыргыз Республикасынын Өкмөттөрүнүн натыйжалуу саясатын иштеп чыгууга көмөктөшүү менен эки өлкөдө тең улуттук парктарды мамлекеттик башкарууга жана экотуризмди өнүктүрүүгө илимий негиз берет.

2. Сунушталган саясий көрсөтмөлөр экологиялык деградацияны азайтууга жардам берип, улуттук парктарда туруктуу экотуризмге көмөктөшөт.

3. Кызматташтыктын иштелип чыккан стратегиялары Кытай менен Кыргызстандын ортосундагы экотуризм жаатында өз ара аракеттенүү үчүн практикалык жолдорду сунуштайт, эки тараптуу туристтик кызматташтыкты бекемдейт.

4. Экотуризмдин өнүгүшү жергиликтүү экономикалык өсүшкө жана жамааттардын жыргалчылыгына өбөлгө түзүп, жергиликтүү калктын жумуш орундарын жана киреше булактарын көбөйтөт.

Алынган натыйжалардын экономикалык мааниси

1. Изилдөө экотуризм секторунун экономикалык натыйжалуулугун жогорулатуу менен "жашыл" экономиканы жана экологиялык багыттагы тармактарды өнүктүрүүнү колдойт.

2. Туруктуу экотуризм жергиликтүү жумуш орундарын түзүп, кирешенин жаңы булактарын камсыз кылат.

3. Изилдөөнүн жыйынтыктары экотуризм чөйрөсүндө эки тараптуу кызматташуу үчүн тышкы инвестицияларды тартып, инфраструктураны өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт.

4. Кызматташуу аркылуу изилдөө аймактык экономикалык интеграцияга көмөктөшөт, экономикалык өз ара байланышты жана атаандаштыкка жөндөмдүүлүктү бекемдейт.

Коргоого алынып чыгуучу негизги жоболор:

1. Улуттук парктардагы туруктуу экотуризм айлана-чөйрөнү коргоо жана экономикалык өсүш үчүн кош кыймылдаткыч катары кызмат кылат. Кытайда жана Кыргызстанда улуттук парктар экологиялык коргоонун негизги зонасы болуп саналып, экотуризмди өнүктүрүү аркылуу жаратылышты сактоо менен экономикалык пайданын ортосундагы тең салмактуулукка жетише алат, ошону менен аймактык туруктуу өнүгүүгө өбөлгө түзөт.

2. Кытайдын жана Кыргызстандын улуттук парктарындагы экотуризмдин учурдагы абалы жана чакырыктары олуттуу айырмачылыктарды көрсөтүүдө. Окшош Экологиялык жана туристтик чакырыктарга карабастан, өлкөлөр ортосунда саясий колдоо, ресурстарды башкаруу, инфраструктураны өнүктүрүү жана туристтик рынокту жетилтүү жаатында олуттуу айырмачылыктар байкалууда, бул жекече стратегияларды иштеп чыгууну талап кылат.

3. Баалоонун комплекстүү системасын куруу экотуризмдин туруктуу өнүгүүсүнө жетишүүнүн ачкычы болуп саналат. Изилдөө экологиялык, экономикалык жана өнүгүү потенциалын камтыган үч өлчөмдүү баалоо тутумун сунуш кылат, ал туруктуулукту баалоонун илимий куралы катары кызмат кылат жана саясатчыларга сандык негиз берет.

4. Эки өлкөнүн улуттук парктарында экотуризмди өнүктүрүү боюнча сунушталган көрсөтмөлөр экотуризмди башкаруу боюнча чечимдерди кабыл алуу үчүн бекем негиз түзөт. Кытай үчүн беш негизги багыт бар: өнүгүү

максаттарын аныктоо, маданият менен туризмди интеграциялоого көмөктөшүү, ар тараптуу укуктук жана ченемдик базаны түзүү, чечмелөө жана билим берүүнүн далилдүү тутумун иштеп чыгуу жана пайданын адилеттүү бөлүштүрүлүшүн камсыз кылуу үчүн жергиликтүү жамааттардын катышуусун жогорулатуу. Кыргызстан үчүн улуттук мыйзам базасын өркүндөтүү, инфраструктураны модернизациялоо, туристтик продуктыларга жана кызмат көрсөтүүлөргө инновацияларды киргизүү, ошондой эле улуттук парктарга инвестицияларды көбөйтүү сунушталды.

5. Трансчек аралык экотуризм кызматташтыгы эки өлкөнүн улуттук парктарында экотуризмди туруктуу өнүктүрүүгө көмөктөшүү үчүн стратегиялык жол болуп саналат. "Бир алкак, бир жол" демилгесинин алкагында Кытай менен Кыргызстан ресурстарды биргелешип пайдалануу, саясатты координациялоо жана рынокторду интеграциялоо аркылуу экотуризм жаатындагы кызматташтыкты чыңдай алышат, бул туруктуу өнүгүүнүн өз ара максаттарына жетүүгө мүмкүндүк берет.

Издөнүүчүнүн жеке салымы

Теориялык негиз: туруктуулук жана кызыкдар тараптарды тартуу сыяктуу негизги түшүнүктөрдү камтыган улуттук парктарда экотуризмдин комплекстүү теориялык негизи иштелип чыккан. **Методологиялык инновация:** экотуризмдин таасирин баалоону жакшырткан иерархияларды талдоо методунун (ЭЖТ) негизинде экотуризмди баалоонун жаңы системасы түзүлдү. **Эмпирикалык изилдөөлөр:** Кытайдын жана Кыргыз Республикасынын Улуттук парктарында экотуризмге эмпирикалык изилдөөлөр жүргүзүлгөн, алар практикалык ишке ашыруу жана натыйжаларды баалоо үчүн маалыматтардын негизинде талдоону камсыз кылышкан. **Практикалык сунуштар:** экотуризмди, анын ичинде эл аралык кызматташтыкты, туристтик продуктуларды биргелешип иштеп чыгууну жана башкаруу чөйрөсүндө окутууну илгерилетүү үчүн практикалык стратегиялар иштелип чыкты. **Сабактардын интеграциясы:** экологиялык илимдерден, экономикадан, социологиядан жана туризмди башкаруудан теориялар жана

методдор колдонулду, бул экотуризмдин туруктуулугуна жана анын таасирине бирдиктүү көз карашты берүүгө мүмкүндүк берди.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын апробациялоо

Изилдөөнүн жыйынтыктары Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинде өткөн эл аралык илимий-практикалык конференцияда (Бишкек, август, 2023-жыл) көрсөтүлдү. 30-жылдын 2024-августунда бул диссертациянын натыйжалары Менеджмент программасынын кеңейтилген отурумунда талкууланды. Айрым ачылыштар сыяктуу эл аралык таанылган журналдарда жарыяланган көрүү & көрүү: өлчөө & көрүү жана чыгаруу.

Диссертациянын жыйынтыктарын жарыялоо

Диссертациянын негизги мазмунунун негизинде үч илимий макала жарыяланган, алардын бардыгы эл аралык таанылган журналдарда. Алардын экөө Ээкб маалымат базасында индекстелген, ал эми бирөө Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин журналына жарыяланган.

Диссертациянын структурасы жана көлөмү

Диссертация кириш сөздөн, үч бөлүмдөн, корутундудан жана шилтемелердин тизмесинен турат. Диссертациянын жалпы көлөмү 128 барактан турат, анын ичинде 34 таблица, 22 сүрөт жана 115 адабият булагы бар.